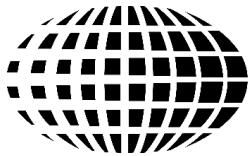

Szczegółowe założenia metodologiczne Komponentu 1

Komponent 1 Potencjał społeczno-gospodarczy i funkcje miast

Instytut Geografii
i Przestrzennego
Zagospodarowania
Polska Akademia Nauk

Przemysław Śleszyński (koordynacja)
Ewa Korcelli-Olejniczak, Łukasz Kubiak

II Seminarium

Łódź, 25-26 marca 2019 r.

Fundusze
Europejskie
Pomoc Techniczna

Rzeczpospolita
Polska

Unia Europejska
Fundusz Spójności

ZAGADNIENIA

1. Ogólna koncepcja komponentu.
2. Szczegóły metodologiczne.
3. Odpowiedzi na pytania – dyskusja.

ZARYS PROBLEMATYKI – Raport metodyczny, 15 marca

- 1.1. Sformułowanie problemu, założenie i cele badawcze
- 1.2. Zakres przestrzenny i czasowy badania
- 1.3. Pytania badawcze
- 1.4. Zadania badawcze
- 1.5. Szczegółowe założenia badawcze wraz z określeniem źródeł danych
 - 1.5.1. Tabela realizacyjna
 - 1.5.2. Wskaźniki szczegółowe
 - 1.5.3. Metody badań bazy ekonomicznej i dywersyfikacji funkcjonalnej
 - 1.5.4. Metodologia syntetycznego wskaźnika potencjału rozwojowego
 - 1.5.5. Metody prezentacji danych
- 1.6. Identyfikacja problemów i barier rozwojowych
- 1.7. Koncepcja wniosków i rekomendacji

Podstawowy cel badań:

Identyfikacja i ocena potencjału oraz funkcji społeczno-gospodarczych miast

(cel identyfikacyjno-diagnostyczny i częściowo prognostyczny)

Cele szczegółowe:

1. Identyfikacja funkcji decydujących o rozwoju i pozycji miast (w systemie regionalnym i osadniczym) oraz metod ich pomiaru (odpowiedni dobór wskaźników).
2. Diagnoza społeczno-gospodarczej sytuacji rozwojowej miast, z głównym naciskiem na zagadnienia stanu aktualnego, następnie 2014-2018 (zgodnie z wymogami Zamawiającego), ale także z uwzględnieniem kierunków zmian w latach 1989-2018 (w zależności od dostępności danych) oraz prognoz na przyszłość – w perspektywie średniokresowej (2030) i długookresowej (2050).
3. Opracowanie syntetycznego wskaźnika potencjału społeczno-gospodarczego.
4. Wskazanie kluczowych barier, problemów i potrzeb rozwojowych miast, w tym podział zbioru miast na homogeniczne kategorie (typologia) pod względem analizowanych zjawisk i procesów oraz wskazanie miast, które w pierwszej kolejności powinny zostać objęte wsparciem polityki rozwoju.
5. Zaproponowanie zintegrowanych działań oraz rozwiązań systemowych, służących celom rozwoju zrównoważonego terytorialnie.

KOMPONENT 1. POTENCJAŁ SPOŁECZNO-GOSPODARCZY I FUNKCJE MIAST

Pytania badawcze – demografia i społeczeństwo:

1. Jaki jest **stan rozwoju struktur demograficznych**? Jakie występują prawidłowości w zakresie ruchu naturalnego i migracyjnego? W których ośrodkach występują najpoważniejsze problemy związane z postarzeniem struktury wieku? Jaka będzie skala i dynamika procesów depopulacji w przyszłości? Czy są miasta, mające szanse na utrzymanie się lub wzrost liczby ludności, np. w strefach podmiejskich? Jakie to może mieć znaczenie z punktu widzenia przyszłości rynków pracy?
2. Jaka jest **rzeczywista liczba ludności miast**, w związku z brakiem rejestracji większości migracji zagranicznych i znacznej części migracji krajowych?
3. Jaka jest **atrakcyjność migracyjna miast**, będąca jednym z najważniejszych czynników wzrostu miast i jakie są perspektywy imigracyjne w związku z kurczeniem się dotychczasowych zlewni migracyjnych?
4. Jaka jest **rzeczywista liczba pracujących w miastach**? Jaki jest podział strukturalny rynku pracy według głównych rodzajów działalności? Jakie są rozmiary i fluktuacje bezrobocia?
5. Jakie będą w przyszłości **rozmiary luki podażowej** na rynku pracy w związku z depopulacją i spadkiem liczby aktywnych zawodowo?
6. Jakie są główne **bariery rozwoju społeczno-demograficznego** aktualnie i jakie mogą być w przyszłości (np. związane z depopulacją, shrinking cities, wzrostem kosztów jednostkowych)?

Pytania badawcze – gospodarka (przykładowe):

1. Czy zasadne jest badanie w ramach obszarów funkcjonalnych (miasta i ich najbliższe otoczenie, tj. strefy podmiejskie)?
2. Które miasta tracą, a które zyskują funkcje różnego typu?
3. Jaki jest kierunek zmian w lokalizacji i koncentracji funkcji w poszczególnych klasach ośrodków (ośrodki regionalne, subregionalne, lokalne)?
4. Jak kształtuje się sytuacja budżetowa samorządów i jakie są tendencje w tym zakresie? Które ośrodki można identyfikować jako zagrożone niestabilnością finansów publicznych, a które za stabilne?
5. Jakie są główne bariery rozwoju gospodarczego aktualnie i jakie mogą być w przyszłości?
6. Jakich szans rozwojowych należy upatrywać w przyszłości w różnych kategoriach miast i poszczególnych ośrodkach (np. wykorzystanie potencjałów endogenicznych, bieguny wzrostu, aktywizacja publiczna poprzez strumienie środków publicznych, rozwiązania podatkowe, deglomercja, reindustrializacja i in.)?

Pytania badawcze – syntetyczny wskaźnik rozwoju (przykładowe):

1. Jak powinien być definiowany potencjał rozwojowy? Jaka powinna być najbardziej adekwatna metodologia, w tym szczegółowe rozwiązania metodyczne, mogące mieć zastosowanie w szacowaniu i ocenie tego potencjału?
2. Jakie są różnicowania potencjału rozwojowego miast analizowanych 6 województw i Polski? Jakie są tego prawidłowości przestrzenno-regionalne, związane z położeniem geograficznym, w stosunku do metropolii?
3. Jaki może być wpływ rozpoznanej sytuacji i hierarchii „rozwojowej” miast na inne systemy społeczno-gospodarcze, w tym zwłaszcza na policentryczność systemu osadniczego i spójność przestrzenną kraju? Jak to ma się do oddziaływania miast na otoczenie?
4. Jakie są rekomendacje dla polityki rozwoju, w tym polityki regionalnej i miejskiej? Jakie powinny być propozycje ścieżek rozwoju dla ośrodków lub klas ośrodków, dla których stwierdzono różne potencjały społeczno-gospodarcze?

Dookreślenie:

1. Dookreślenie modelu systemu osadniczego: A. miasta, B. miasta + strefy podmiejskie (np. kwestia zmian ludnościowych i *shrinking cities* nie może być oderwana od suburbanizacji i stref podmiejskich).
2. Które funkcje egzogeniczne i endogeniczne należy badać oraz według jakiego podejścia (klucza) nomenklaturowego (usługowe niższego i wyższego rzędu, decyzyjno-kontrolne, obsługi biznesu, administracyjne).
3. Wypracowanie wskaźników, adekwatnych zwłaszcza dla analizy przyrostu lub utraty funkcji i potencjału społeczno-gospodarczego.
4. Określenie źródeł danych, w tym statystycznych (GUS, ewentualnie inne instytucje), ale także możliwości przeprowadzenia analiz w zależności od dostępności źródeł statystycznych.
5. Zasadność i wybór ujęcia dynamicznego dla niektórych zagadnień (przekroje czasowe, czy analiza o ciągłym charakterze).
6. Wypracowanie metod badań, zwłaszcza dla analizy funkcjonalnej i dynamicznej (np. metody koncentracji przestrzennej, kolejności i wielkości, rozkładów miast).

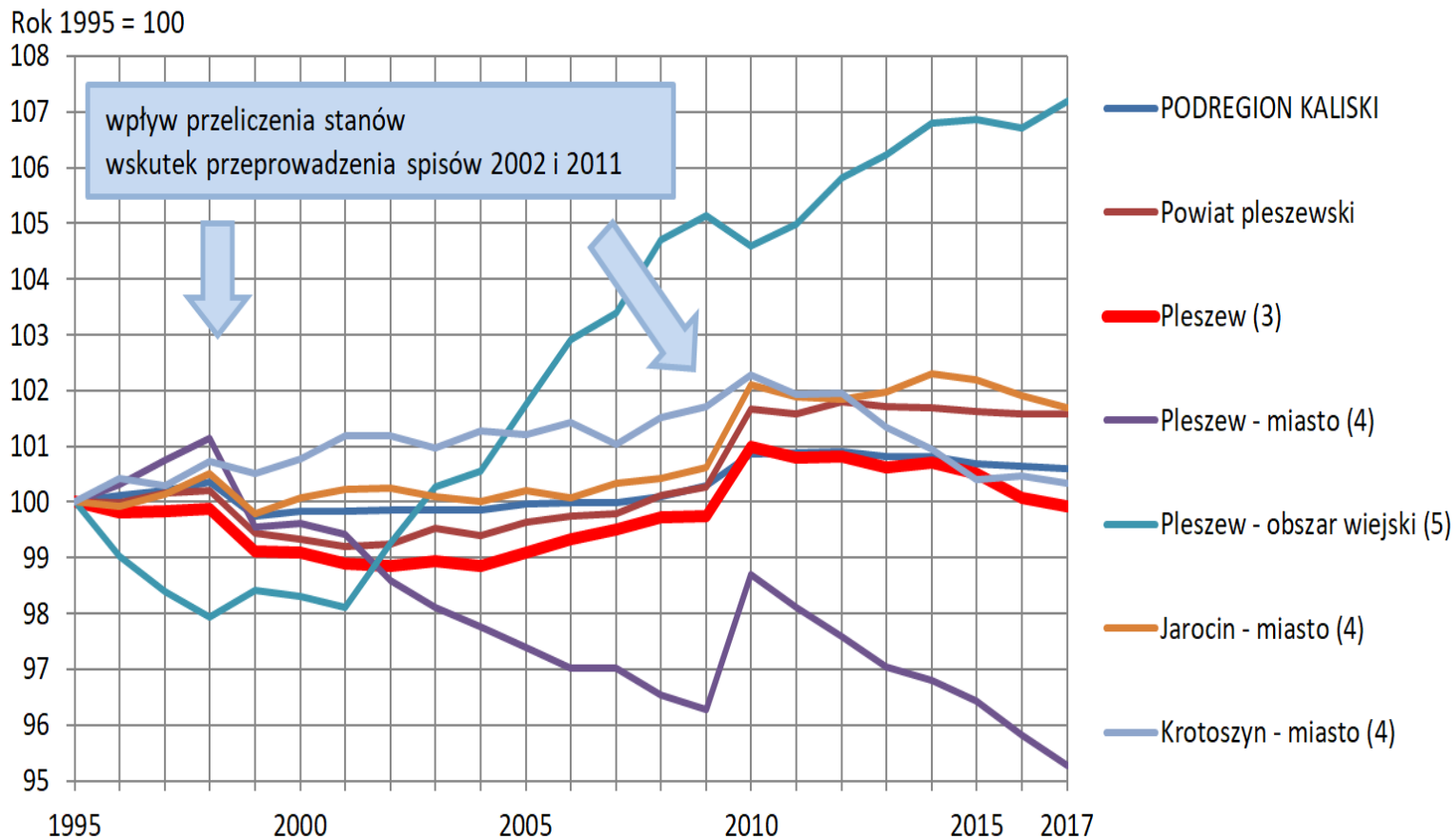
KOMPONENT 1. POTENCJAŁ SPOŁECZNO-GOSPODARCZY I FUNKCJE MIAST

Zadania badawcze:

- I. Uszczegółowienie metodologii badawczej.
- II. Kwerenda literatury w zakresie procesów społeczno-gospodarczych w miastach.
- III. Diagnoza procesów społeczno-demograficznych.
- IV. Diagnoza procesów gospodarczych.
- V. Opracowanie syntetycznego wskaźnika potencjału rozwojowego
- VI. Identyfikacja szans i barier rozwojowych.
- VII. Podsumowanie, wnioski i rekomendacje (poznawcze, praktyczne, metodyczne, w tym m.in. zalecenia dla dalszego monitoringu sytuacji społeczno-gospodarczej miast).
- VIII. Opracowanie raportu metodycznego
- IX. Opracowanie raportu cząstkowego dla Komponentu 1, z pogłębioną analizą wojewódzką.
- X. Opracowanie raportu dla całego kraju w układzie 16 województw (dotyczy to przede wszystkim komponentu 1, a częściowo 2).**
- XI. Opracowanie rozdziału nt. sytuacji społeczno-gospodarczej do raportu syntetycznego wraz z opracowaniem prezentacji multimedialnej.

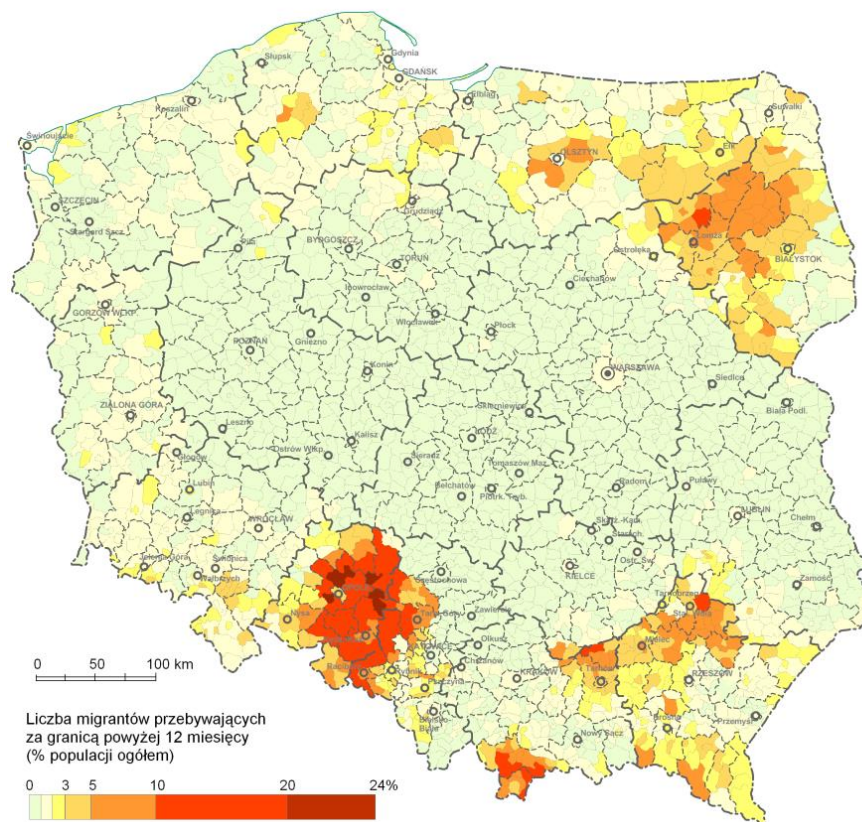
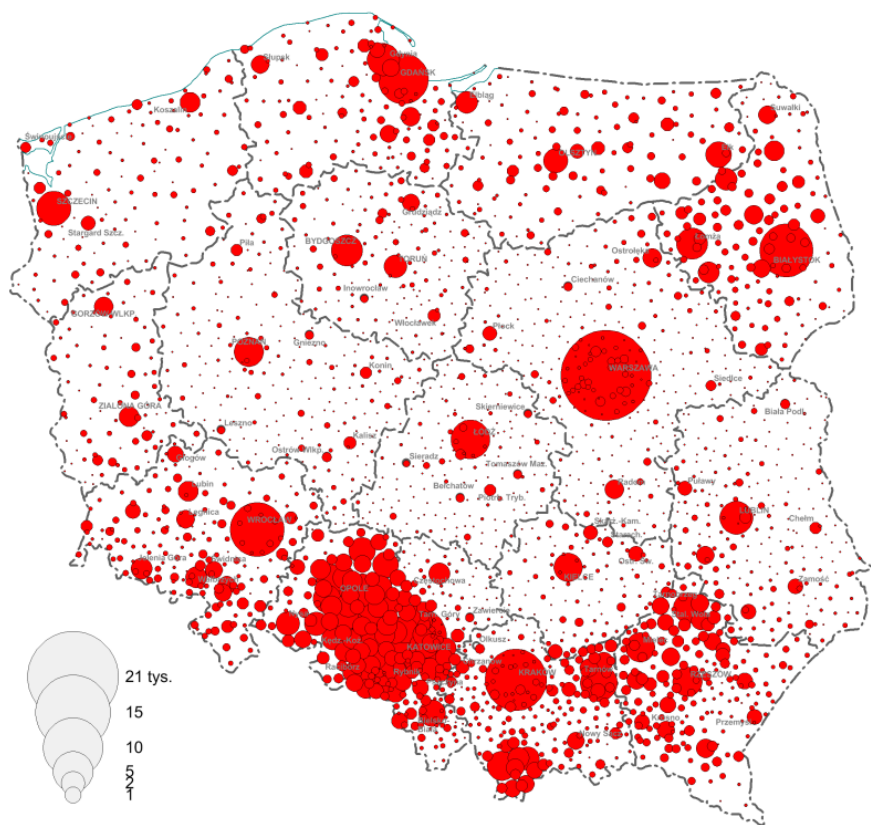
POTENCJAŁ SPOŁECZNO-GOSPODARCZY I FUNKCJE MIAST

Wskaźnik	Opis szczegółowy	Źródło danych	Uwagi, w tym ryzyko w pozyskaniu danych
Stan i struktura demograficzna ludności (wieku i płci)			
Stopa urodzeń	liczba urodzeń żywych na 1000 mieszkańców	BDL GUS, 2015-2017	trzyletni okres ma na celu wyeliminowanie zdarzeń przypadkowych (ważne zwłaszcza w mniejszych miastach)
Przyrost naturalny	saldo urodzeń i zgonów na 1000 mieszkańców	BDL GUS, 2015-2017	
Obciążenie demograficzne	liczba osób w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	BDL GUS, 2017	dane niedoszacowane/ przeszacowane z powodu wadliwej rejestracji ludności
Wskaźnik starości	udział ludności w wieku 65 i więcej lat	BDL GUS, 2017	dane niedoszacowane/ przeszacowane z powodu wadliwej rejestracji ludności (wskaźnik starości wyższy w miastach wyludniających się)
Feminizacja/maskulinizacja	Liczba kobiet na 100 mężczyzn (w kategorii 20-39 lat)	BDL GUS, 2017	niedoceniany w demografii element zachwiania struktury wieku, obniżający szanse na założenie rodziny
Oszacowanie ludności rzeczywistej (przeszacowanie i niedoszacowanie stanów ludnościowych)			
Wskaźnik niedoszacowania/przeszacowania	różnica między ludnością rejestrowaną a rzeczywistą	BDL GUS, NSP 2002, NSP 2011, ISKK, dane z urzędów miast 2017-2018	mogą zaistnieć trudności w pozyskaniu danych dla całego kraju, tym niemniej podjęcie próby oszacowania stanów ludności jest konieczne
Zmiany liczby ludności, depopulacja, urbanizacja, koncentracja i dekoncentracja			
Zmiana liczby ludności	zmiana liczby ludności w latach 2004-2017	BDL GUS, 2004-2017	
Zmienność trendu liczby ludności	odchylenie standardowe zmian w dłuższym okresie	BDL GUS, ostatnie 20-30 lat	ewentualnie postać krzywej (model liniowy, potęgowej, Weibulla i in.)
Wskaźnik koncentracji	formuła HHI (Herfindhala-Hirschmana)	BDL GUS, 2017	wskaźnik informuje o stopniu policentryczności systemu w analizowanym regionie
Prognozowana liczba ludności	2018-2030	Badanie eksperymentalne GUS 2017 dla gmin, ewentualnie korekta na podstawie szacunku ludności rzeczywistej	Jako uzupełniający można przyjąć szacunek Śleszyńskiego z SOR do 2050 r. (jest w powiatach, w tym w miastach powiatowych grodzkich)

Ryc. 3.2. Dynamika rejestrowanej liczby ludności w gminie Pleszew na tle otoczenia (rok 1995=100). Źródło: na podstawie danych BDL GUS.

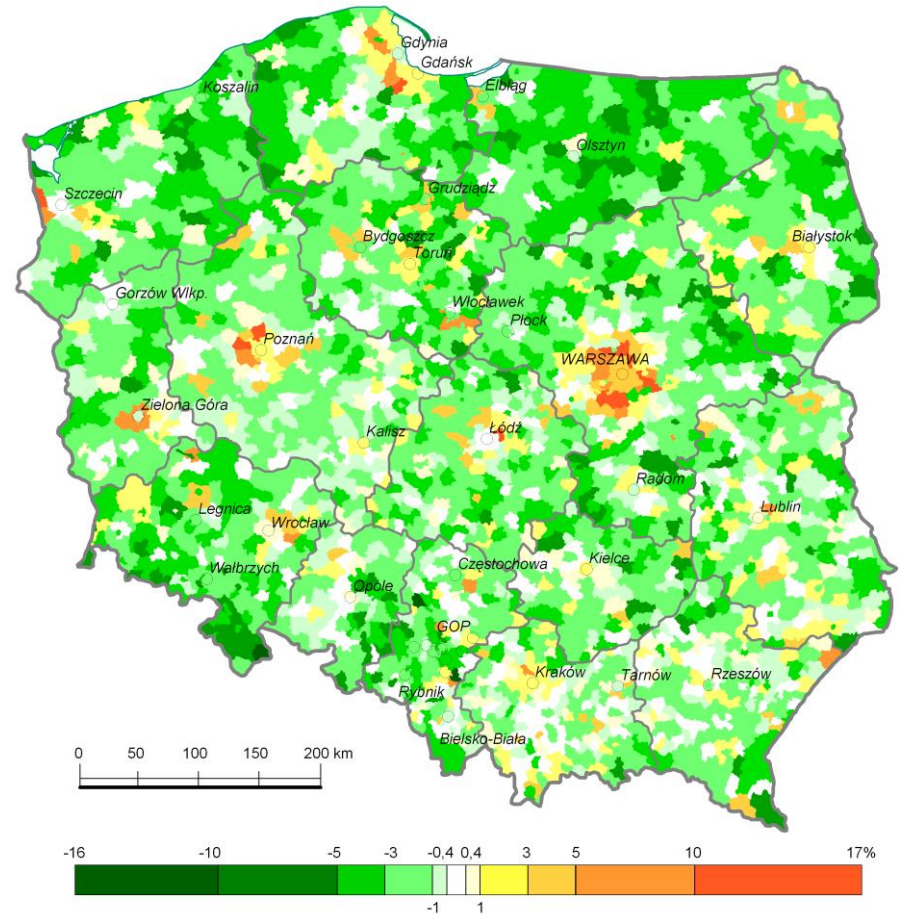
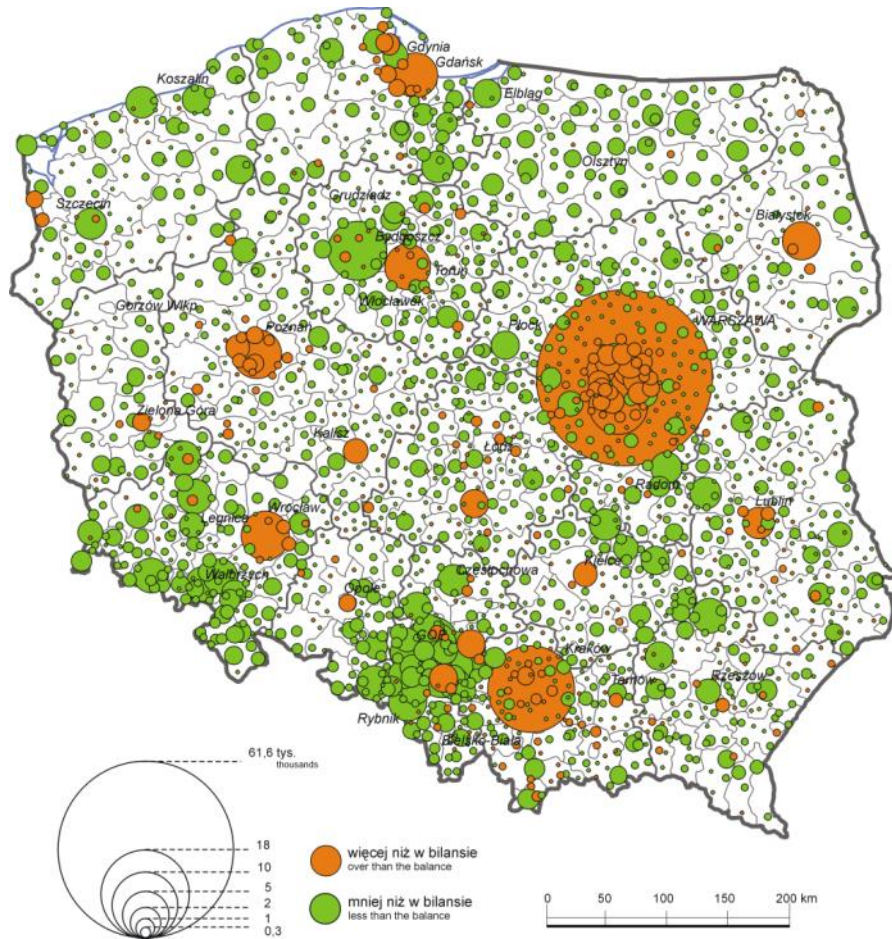
Liczba i udział osób przebywających poza granicami kraju „czasowo” powyżej 12 miesięcy według spisu powszechnego 2002 (Polska = 0,6 mln osób)

Śleszyński P., 2013, Prawidłowości różnicowań przestrzennych emigracji zagranicznej z Polski po 1989 r., *Studia Migracyjne-Przegląd Polonijny*, 39, 3, s. 37-62.

1. Dane ludnościowe w rejestrach są przeszacowane, zwłaszcza regionalnie (Śląsk Opolski, Małopolska, Podlasie).
2. Rzeczywista liczba osób ma fundamentalne znaczenie dla prognoz, jak też identyfikacji popytu lokalnego, np. na usługi.

Różnica liczby ludności pomiędzy spisem powszechnym (V 2002) a bilansem (XII 2001)

Śleszyński P., 2004, *Regionalne różnice pomiędzy liczbą ludności według Narodowego Spisu Powszechnego w 2002 r.*, *Studia Demograficzne*

Śleszyński P., 2005, *Różnice liczby ludności ujawnione w Narodowym Spisie Powszechnym 2002*, *Przegląd Geograficzny*, 77, 2, s. 193-212.

wniosek: przeszacowanie peryferii, niedoszacowanie metropolii

PRZYKŁADY BADAŃ

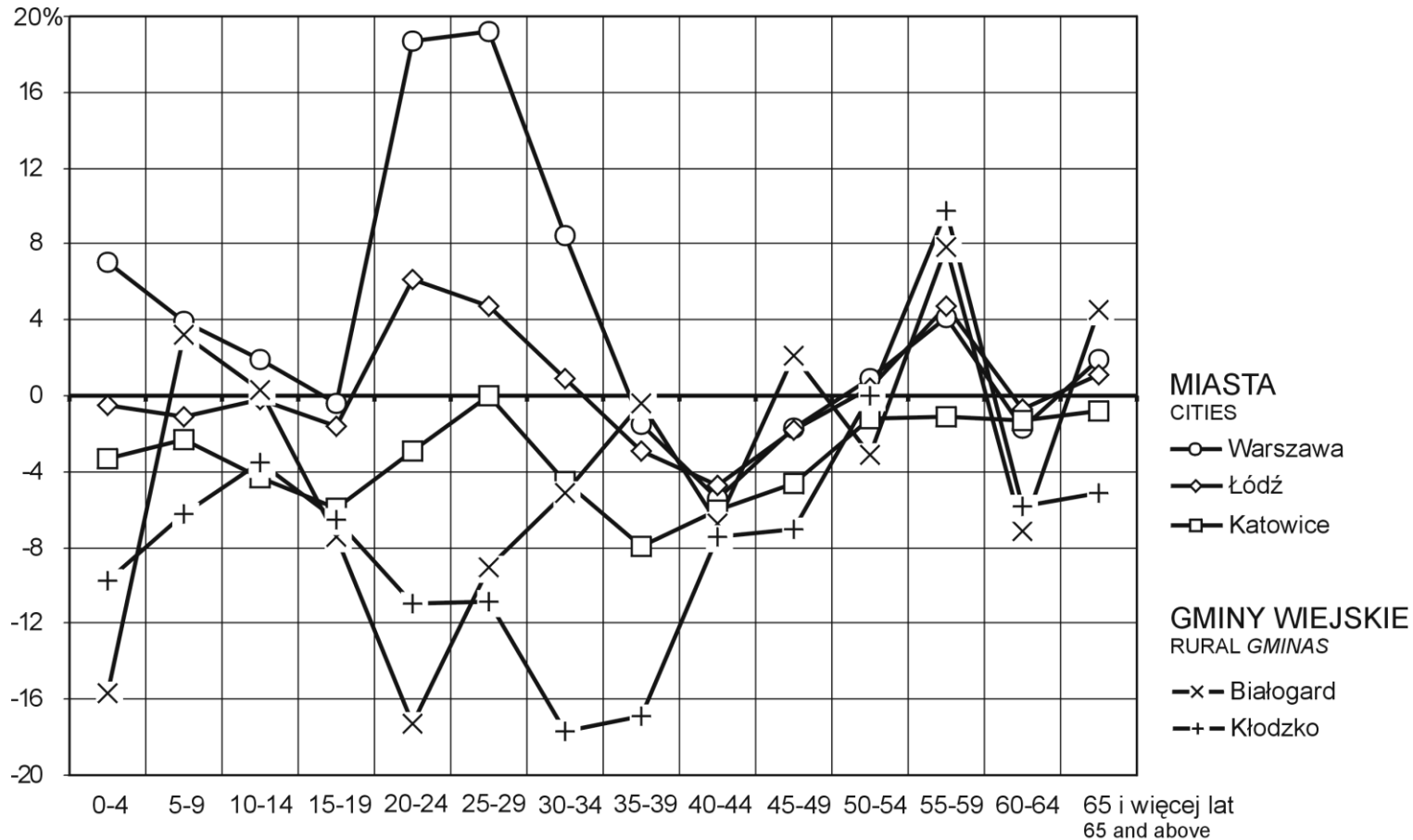
Tabela 5. Ludność według spisu powszechnego i bilansu na koniec 2001 r. w największych miastach Polski

Miasto	Ludność ogółem				Ludność w wieku 20-29 lat			
	31 XII 2001	17/18 V 2002	różnica		31 XII 2001	17/18 V 2002	różnica	
	tys.		%		tys.		%	
Warszawa	1 609,8	1 671,7	61,9	3,8	244,9	289,6	44,8	18,3
Łódź	786,5	789,3	2,8	0,4	120,5	126,9	6,4	5,3
Kraków	740,7	758,5	17,8	2,4	131,3	145,9	14,6	11,1
Wrocław	634,0	640,4	6,3	1,0	109,0	120,7	11,7	10,7
Poznań	572,0	578,9	6,9	1,2	102,8	115,3	12,4	12,1
Gdańsk	455,5	461,3	5,9	1,3	78,2	82,0	3,8	4,9
Szczecin	415,6	415,4	-0,2	0,0	71,7	74,8	3,2	4,4
Bydgoszcz	383,2	373,8	-9,4	-2,5	63,0	62,4	-0,5	-0,8
Lublin	354,0	357,1	3,1	0,9	63,0	68,4	5,4	8,6
Katowice	338,0	327,2	-10,8	-3,2	50,6	50,0	-0,6	-1,3

Śleszyński P., 2005, *Różnice liczby ludności ujawnione w Narodowym Spisie Powszechnym 2002*, Przegląd Geograficzny, 77, 2, s. 193-212.

PRZYKŁADY BADAŃ

Liczba kobiet wykazana w spisie powszechnym w roku 2002 w stosunku do bilansu z końca 2001 roku według kategorii wieku w wybranych miastach i gminach wiejskich

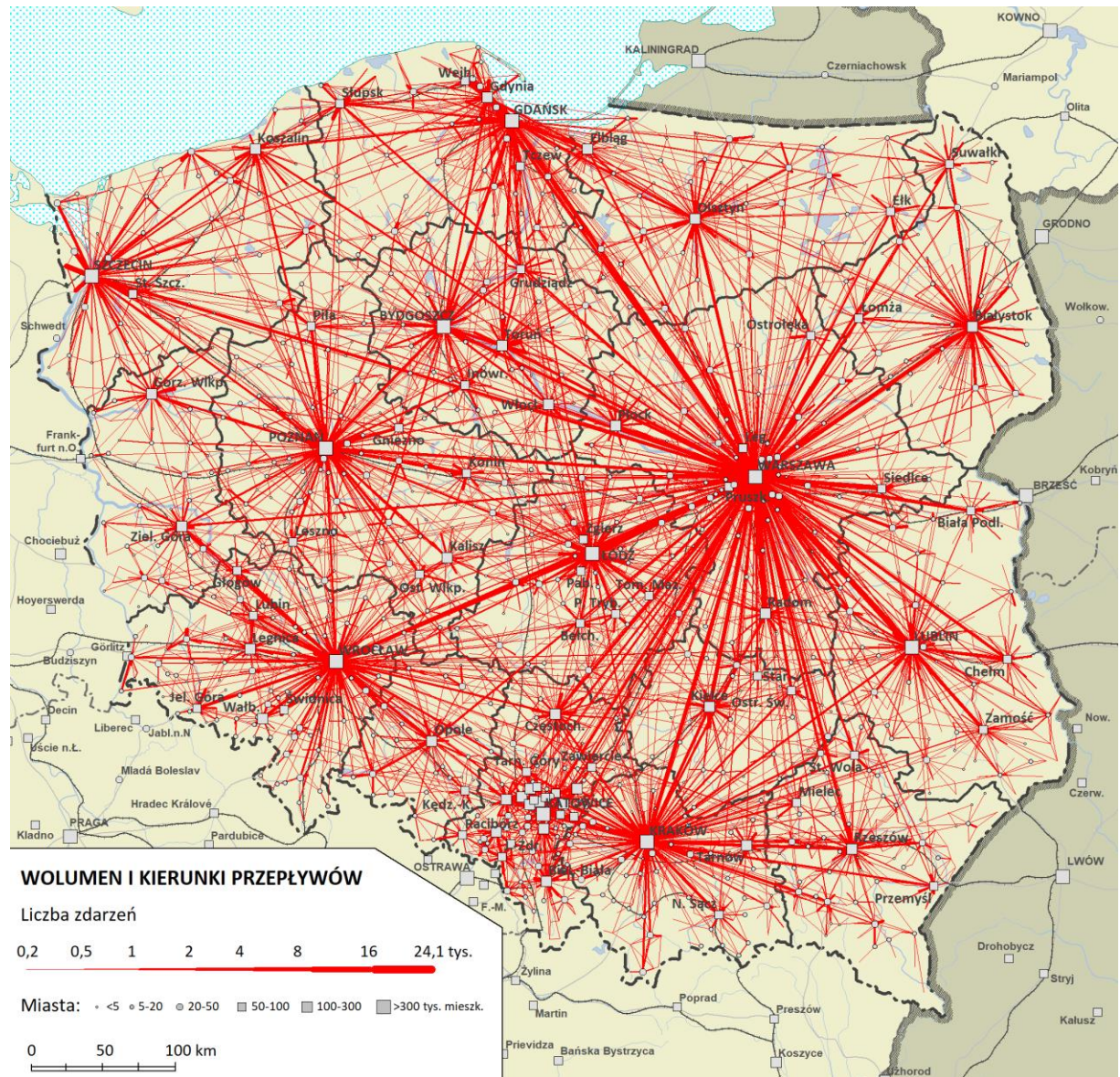
Śleszyński P., 2005, *Różnice liczby ludności ujawnione w Narodowym Spisie Powszechnym 2002*, Przegląd Geograficzny, 77, 2, s. 193-212.

Migracje i wskaźnik atrakcyjności migracyjnej miast

Saldo migracji	różnica napływów (N) i odpływów (O)	BDL GUS, 2017	dane niedoszacowane/ przeszacowane z powodu wadliwej rejestracji ludności
Wskaźnik atrakcyjności migracyjnej	saldo pracy napływowej i odpływowej, tj. iloczynów liczby i odległości przemieszczeń: $P_m = \sum_{i=n}^n M_N S - \sum_{i=n}^n M_O S$ gdzie: P _m – praca migracyjna, M _N – liczba napływów, M _O – liczba odpływów, S – odległość miejsc źródłowych i docelowych przemieszczeń	międzygminna macierz zameldowań/wymeldowań, 2015-2017	w tym przypadku fakt wykorzystania zameldowań jest właściwy, bowiem identyfikuje zjawisko ‘najtwardszych’ migracji, wiążącym się z ‘zakorzeniem’ migrantów
Efektywność migracji	$(N-O)/(N+O)$	BDL GUS, 2015-2017	wskaźnik informuje o efektach migracji, uwzględniając obrót migracyjny; dane niedoszacowane/ przeszacowane z powodu wadliwej rejestracji ludności
Selektywność migracji	wskaźnik pracy migracyjnej dla kategorii wieku 20-39 lat	międzygminna macierz zameldowań/wymeldowań, 2015-2017	
Zasięg zlewni migracyjnej	metoda Nystuena-Daceya (największego przepływu)	międzygminna macierz zameldowań/wymeldowań, 2015-2017	wskaźnik informuje o zasięgu oddziaływania miasta

PRZEMELDOWANIA W RUCHU WEWNĘTRZNYM 1989-2017

- 29 roczników
- 11,9 mln zdarzeń (przemeldowań)
- ujednolicone do możliwie jednorodnego podziału gminnego (ok. 2,4 tys. jednostek)
- 2013-2017 według wieku i płci

RÓŻNICOWANIE HIERARCHII OSADNICZEJ

WSKAŹNIK ATRAKCYJNOŚCI MIGRACYJNEJ - FORMUŁA

W dalszej kolejności wykonano **analizę atrakcyjności migracyjnej gminy**, stosując w tym celu **wskaźnik pracy migracyjnej** ([Śleszyński 2018](#)). Jest on iloczynem liczby i odległości przemieszczeń:

$$A_m = \sum_{i=n}^n M_N S - \sum_{i=n}^n M_O S$$

A_m – praca migracyjna,

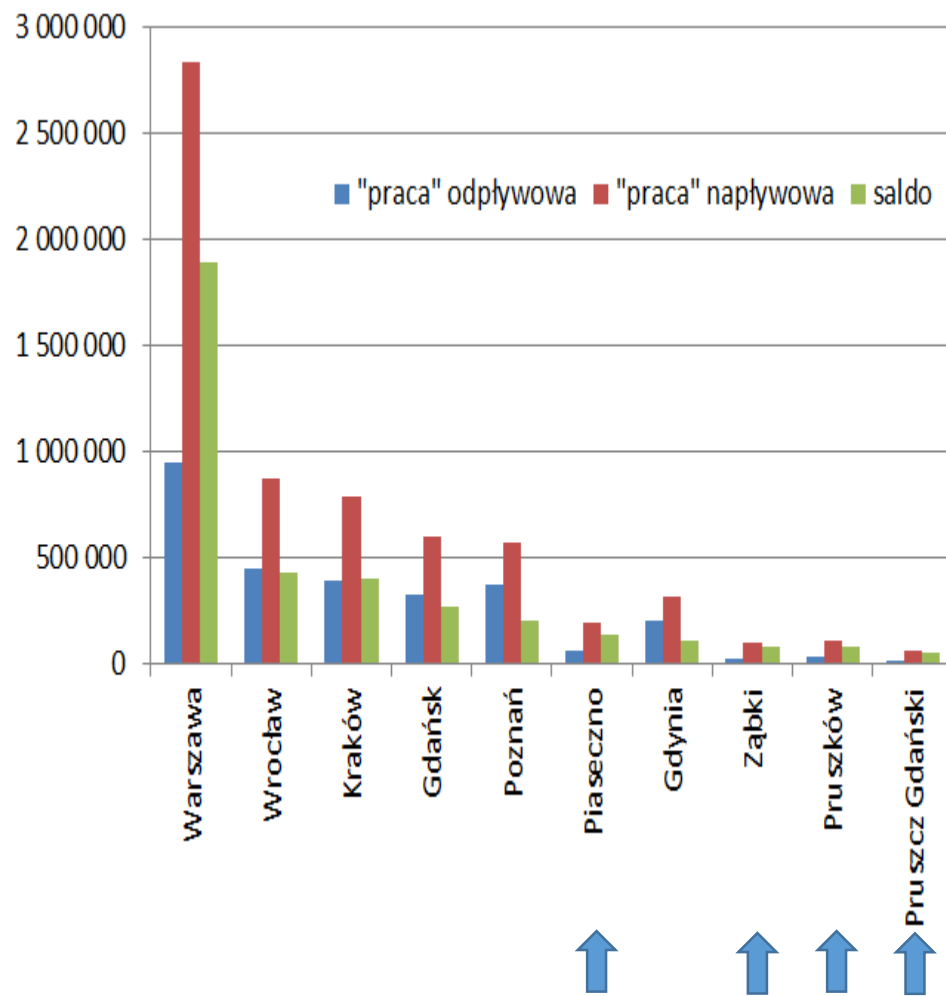
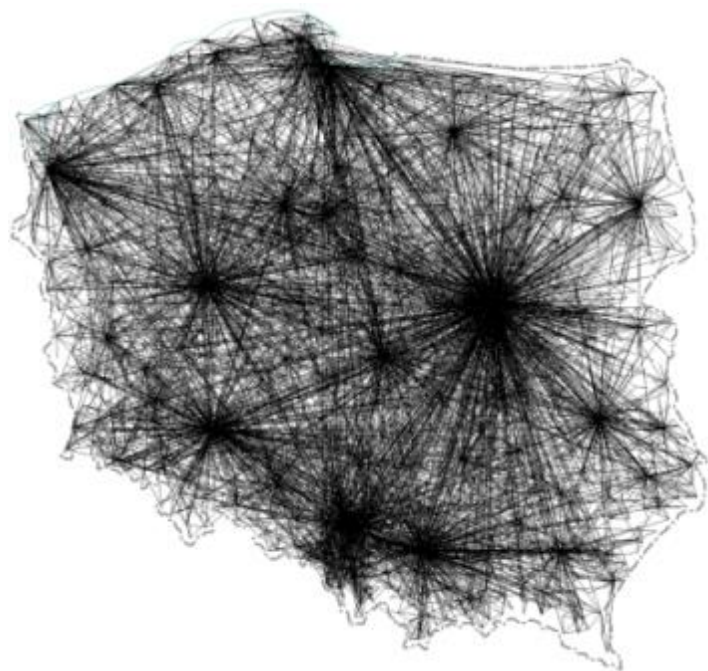
M_N – liczba napływów,

M_O – liczba odpływów

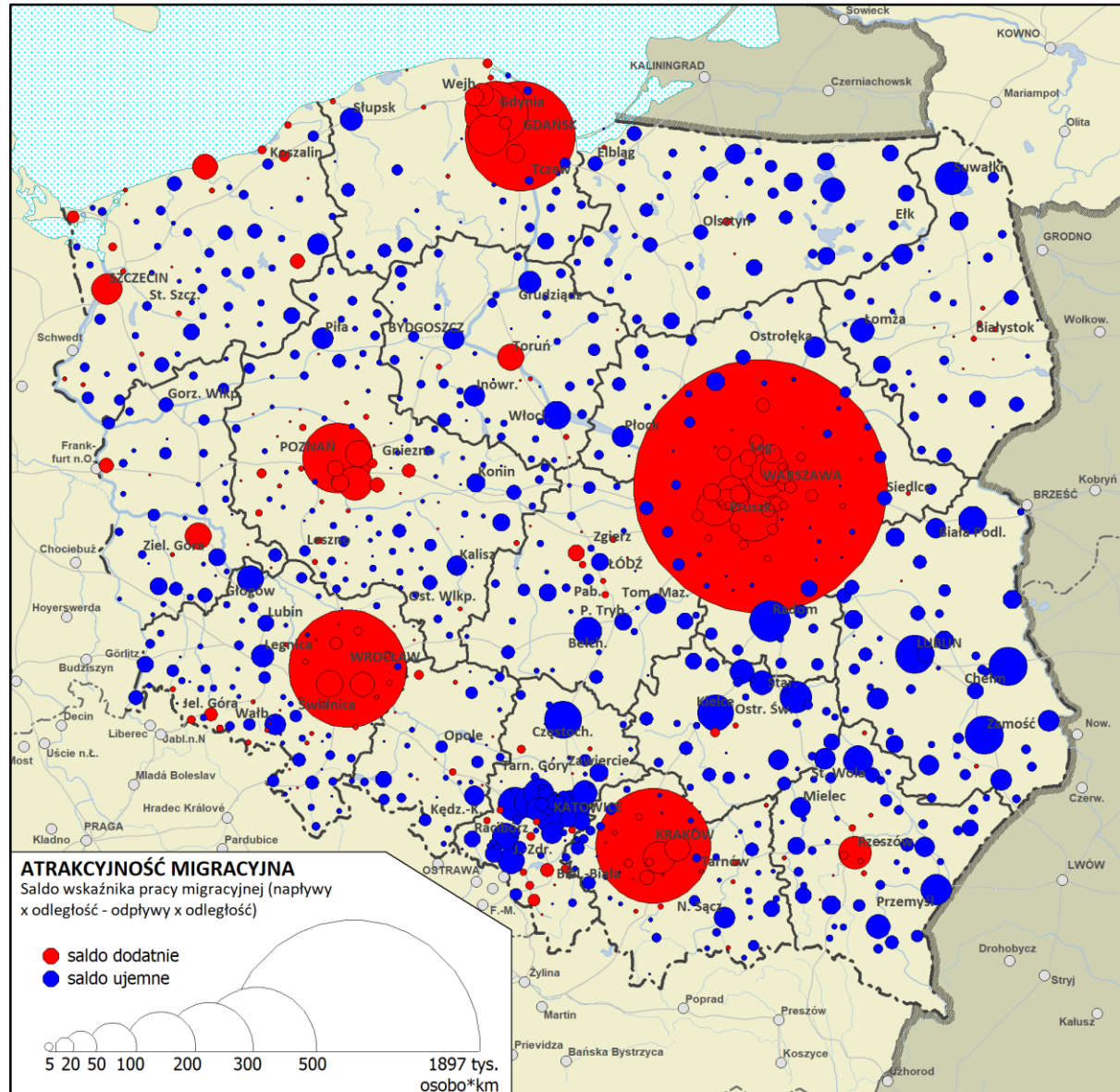
S – odległość miejsc źródłowych i docelowych przemieszczeń.

RANKING GMIN 2012

osobo*km (liczba osób x odległość przemieszczenia wewnętrznego) - 10 najatrakcyjniejszych gmin (2012)

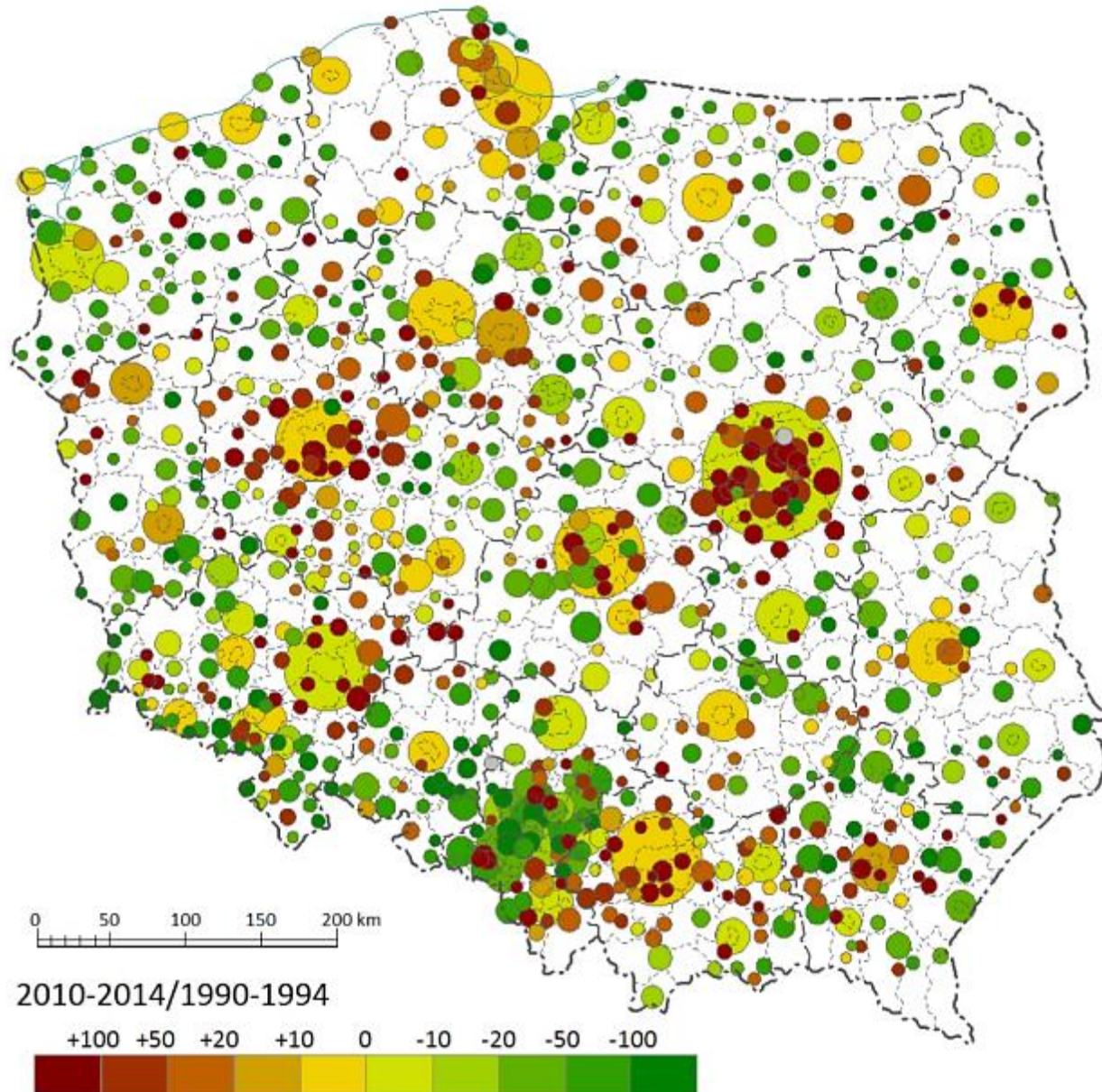

RANKING MIAST 2017

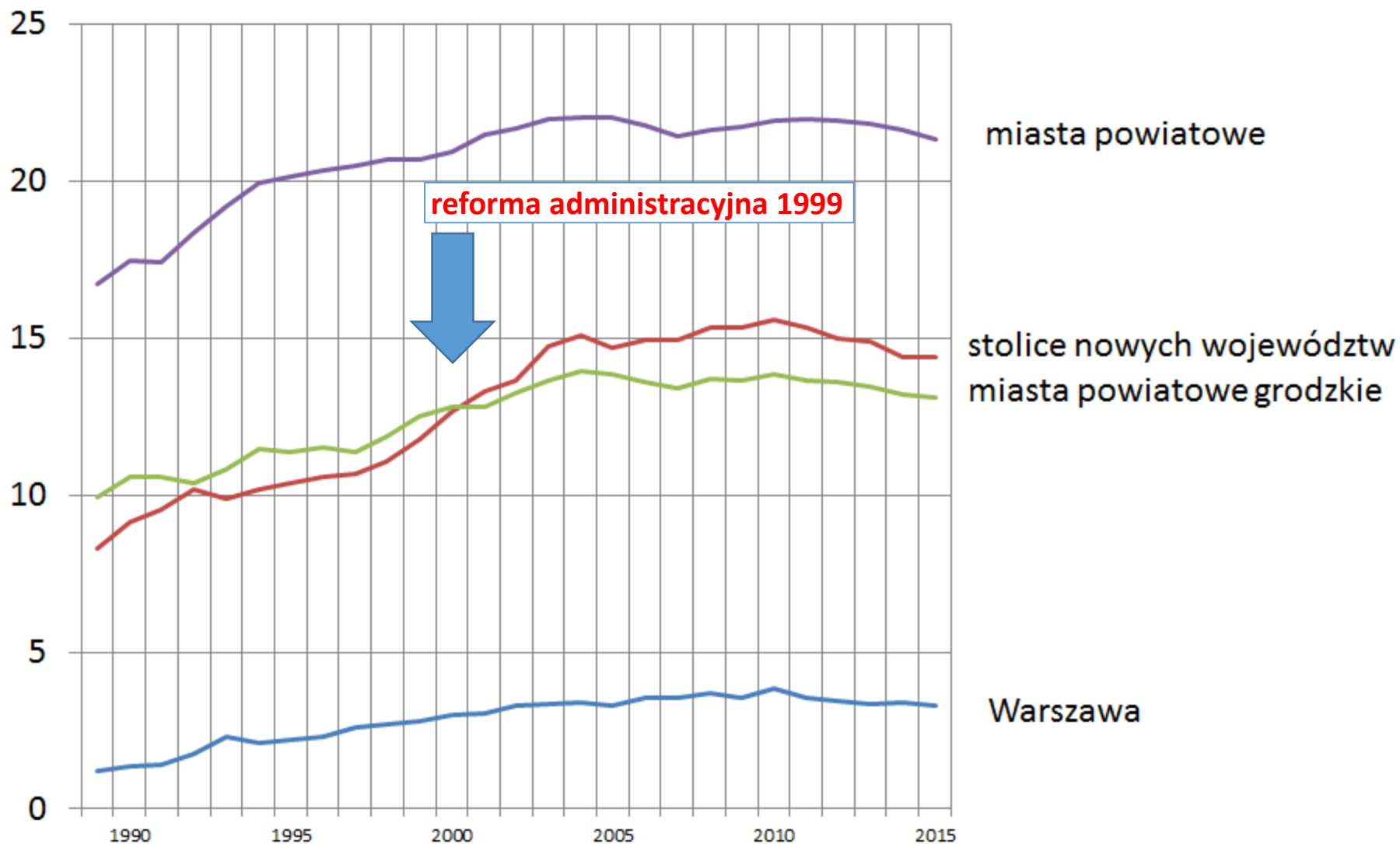

Okolo 75% miast ma saldo ujemne

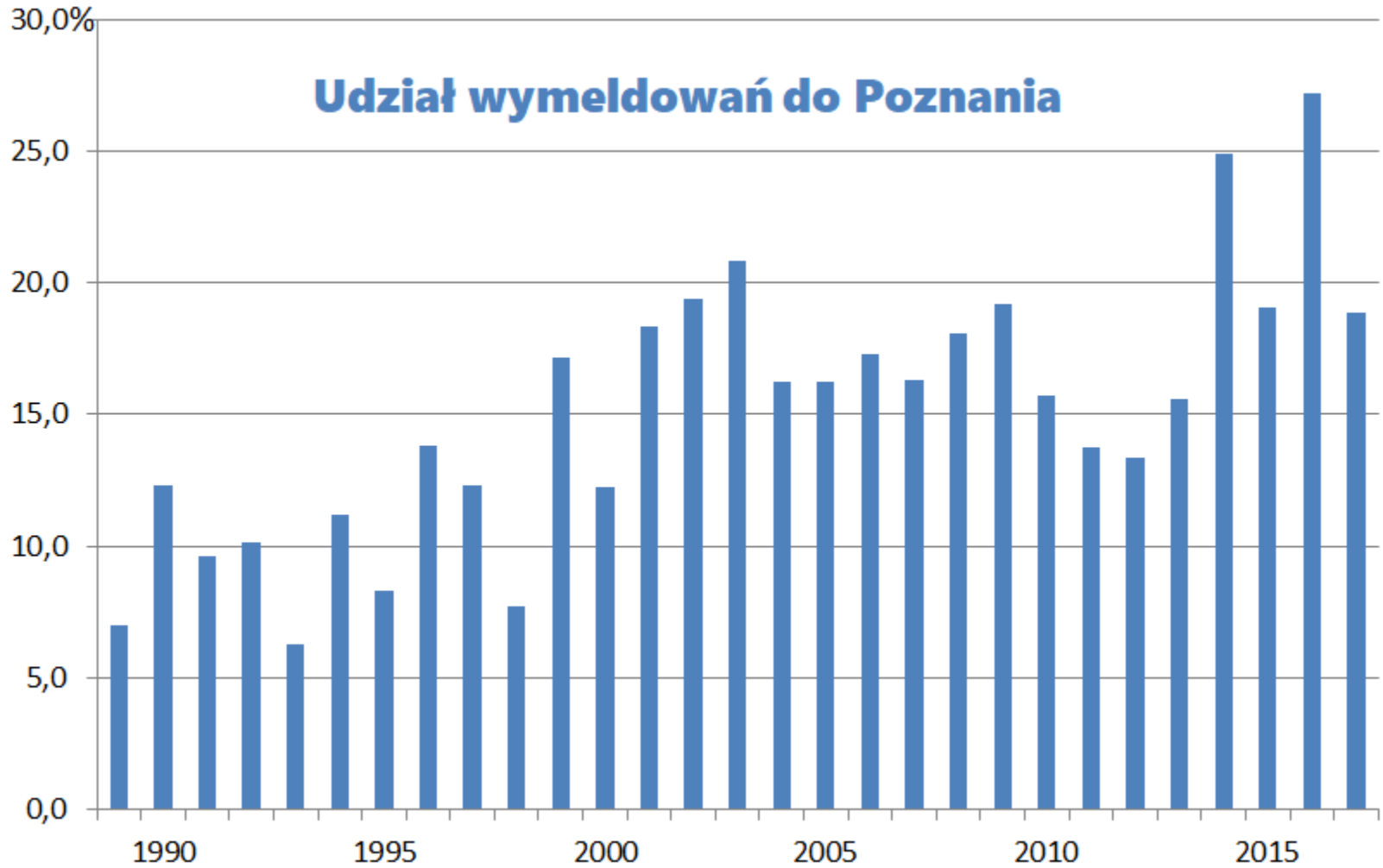
Zmiany w hierarchii migracyjno-osadniczej miast Polski w latach 1990-2014

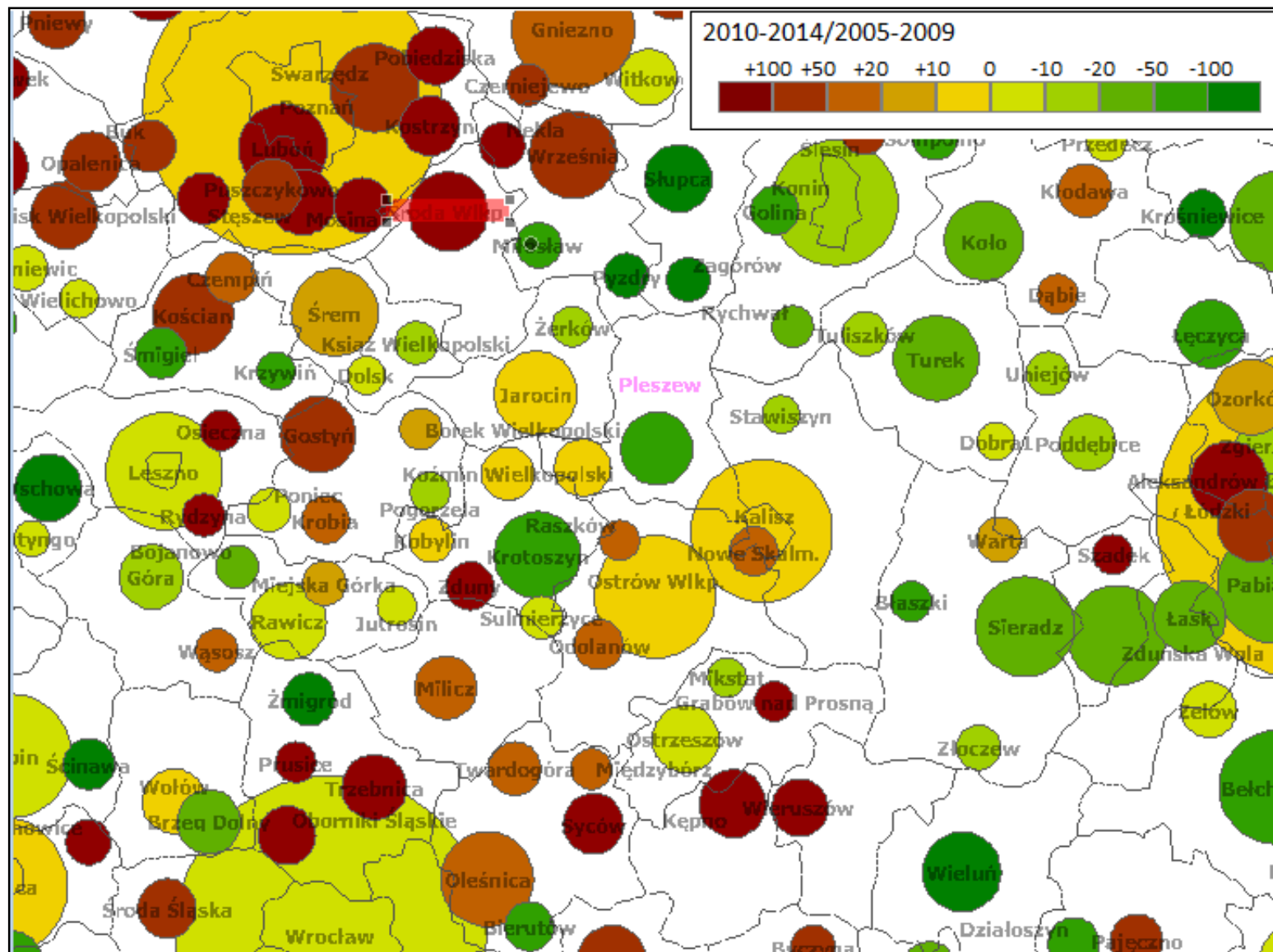
UDZIAŁ W AKUMULACJI ZAMELDOWAŃ (1989-2015)

Wymeldowania z Pleszewa 1989-2017

Zmiany w hierarchii migracyjno-osadniczej miast Polski w latach 1990-2014

POTENCJAŁ SPOŁECZNO-GOSPODARCZY I FUNKCJE MIAST

Rzeczywista liczba miejsc pracy, struktura i zmiany na rynku pracy

Wskaźnik zatrudnienia	liczba i udział pracujących w populacji	Według danych US w Bydgoszczy za 2016 r.	
Liczba miejsc pracy	liczba pracujących + saldo dojazdów do pracy	szacunek autorski, międzygminna macierz dojazdów (US Poznań za 2011, 2019)	US w Poznaniu prawdopodobnie udostępni dane w I kwartale 2019 r.
Wskaźnik domknięcia	saldo dojazdów do pracy	dane o dojazdach do pracy za 2017 (jeśli będą udostępnione przez US Poznań)	najbardziej istotna miara przy analizie bazy ekonomicznej (funkcje endogeniczne/egzogeniczne miast)
Podział strukturalny	struktura według działów gospodarki	Dane według BDL GUS	
Atrakcyjność rynku pracy	wskaźnik w analogii do atrakcyjności migracyjnej	międzygminna macierz dojazdów (US Poznań za 2011, lub 2017 – jeśli będą dane)	
Stopa bezrobocia	liczba bezrobotnych w populacji aktywnej ekonomicznie (ewentualnie na 100 osób w wieku produkcyjnym)	Dane według BDL GUS	
Zmiany na rynku pracy	zmiany stopy bezrobocia, zmiany podaży pracy	Dane według BDL GUS	istnieje ryzyko niedokładności danych

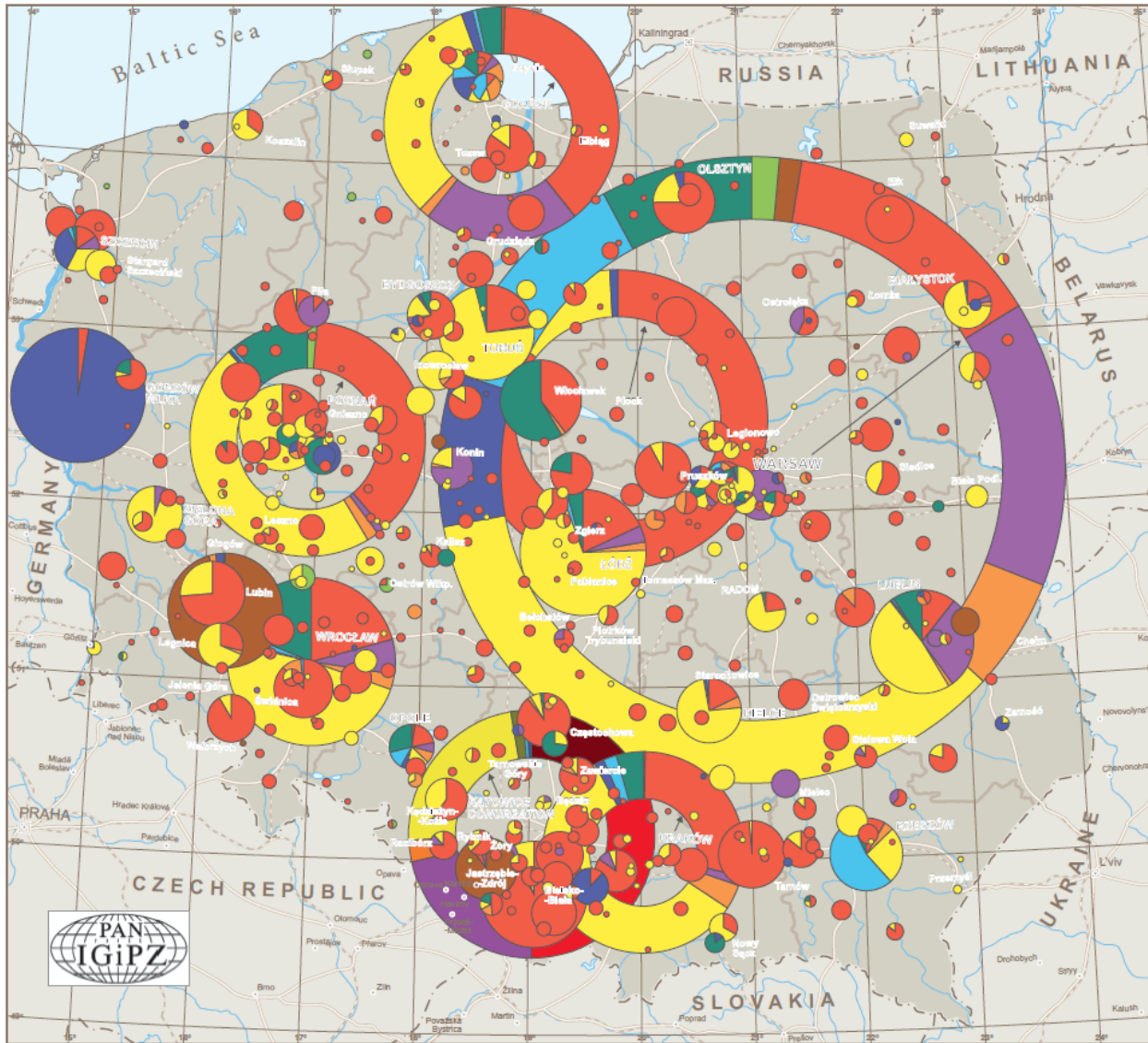
POTENCJAŁ SPOŁECZNO-GOSPODARCZY I FUNKCJE MIAST

Jakość kapitału ludzkiego i społecznego			
Jakość kapitału ludzkiego	udział populacji 24+ z wykształceniem wyższym	NSP 2011	dane według powiatów
Wyniki egzaminów gimnazjalnych i sprawdzianów szkolnych	średnia punktacja	CKE, 2015-2017	Średnia punktacja
Natężenie organizacji pozarządowych	liczba organizacji pozarządowych na 1000 mieszkańców	BDL GUS, REGON 2017	
Aktywność obywatelska I	najwyższa frekwencja wyborcza w ostatnich 2(3) wyborach samorządowych	PKW/Krajowe Biuro Wyborcze, 2014, 2018, ewentualnie frekwencja w wyborach powszechnych	
Aktywność obywatelska II	budżety obywatelskie w zł na mieszkańca	BDL GUS, Związek Miast Polskich, 2017	
Aktywność obywatelska III	Udział mieszkańców przekazujących 1% podatku	GUS, MF, 2017	w miarę dostępności danych na poziomie miast
Korzystanie z dóbr kultury	liczba czytelników bibliotek na 1000 mieszkańców	BDL GUS, 2017	
Poziom przestępczości	liczba przestępstw na 1000 osób w wieku produkcyjnym i poprodukcyjnym	KGP, 2015-2017	potrzebne rangowanie szkodliwości przestępstw kryminalnych i gospodarczych (kradzieże, bójki, włamania, akty wandalizmu i in. itd.)
Stabilność społeczna	liczba rozwodów na 1000 mieszkańców	GUS, 2017	dane wg powiatów, wskazana pomoc GUS (w gestii Wykonawcy)
Religijny kapitał społeczny	Communicantes, Dominicantes (uczestnictwo w mszy świętej na 1000 zobowiązanych, przyjmowanie komunii św.)	Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego (w miarę otrzymania danych), średnia z lat 2015-2017	
Zasoby symboliczne	liczba nieruchomości zabytków kultury na 1000 mieszkańców	Narodowy Instytut Dziedzictwa, dane za ok. 2010 r. (ale liczba zabytków się prawie nie zmienia)	dane posiadane przez Wykonawcę w układzie gmin

POTENCJAŁ SPOŁECZNO-GOSPODARCZY I FUNKCJE MIAST

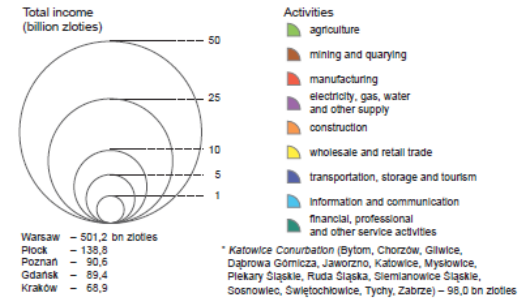
Funkcje gospodarcze miast			
Gospodarcze funkcje kontrolne	liczba spółek z Listy 2000 Rzeczpospolita	Rzeczpospolita, coroczny ranking, 1989-2017	
Podmioty istotne	liczba spółek prawa handlowego na 1000 mieszkańców	BDL GUS, 2017	potrzebne rangowanie z powodu różnic w wielkości spółek
Eksport	wartość eksportu na 1 mieszkańca	MF, 2015	dane dla powiatów
Wielkość gospodarki	dochody z CIT, w tym na 1 mieszkańca, na 1 przedsiębiorstwo	BDL GUS, 2015-2017	przyjęcie dłuższego okresu referencyjnego konieczne z powodu dużych fluktuacji
Poziom inwestycji	powierzchnia użytkowa niemieszkalna oddana do użytku (ew. kubatura) (PKOB = 12)	BDL GUS 2015-2017	przyjęcie dłuższego okresu referencyjnego konieczne z powodu dużych fluktuacji
Usługi dla biznesu, zainteresowanie biznesowe	liczba hoteli 3-gwiazdkowych i więcej, miejsca noclegowe, liczba udzielonych noclegów	BDL GUS 2015-2017	wskaźnik do doprecyzowania; przyjęcie cezur hoteli 3* i więcej najbardziej adekwatne do formuły turystyki biznesowej
Usługi handlu hurtowego	liczba placówek handlu hurtowego na 1000 mieszkańców	BDL GUS, REGON, 2017	wskaźnik dobrze nadający się do hierarchizacji miast; potrzebne rangowanie podmiotów
Usługi handlu detalicznego	powierzchnia sprzedażowa obiektów wielkopowierzchniowych(>2000 m ²), ewentualnie placówek handlu detalicznego >400 m ²	BDL GUS, 2017	wskaźnik dobrze nadający się do hierarchizacji miast; w miarę dostępności danych

POLARYZACJA EKONOMICZNA – PRZYCHODY NAJWIEKSZYCH SPÓŁEK WG SIEDZIB

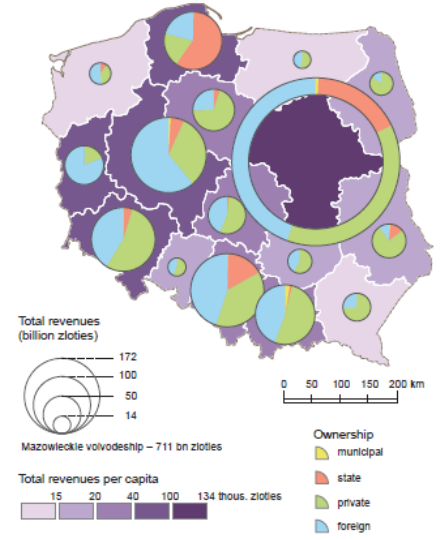

**ECONOMIC CONTROL FUNCTIONS
IN POLAND IN 2013**
by Przemysław Śleszyński

Scale 1:3,000,000
0 25 50 75 100 km

Ownership structure by voivodeship

© Przemysław Śleszyński
© Geographia Polonica
© Institute of Geography and Spatial Organization,
Polish Academy of Sciences, Warsaw, 2016

To offer:
Śleszyński P., 2016. Economic control functions in Poland in 2013. Geographia Polonica, vol. 88, no. 4, p. 701-708.
Cartography editor: Aleksandra Deręgowska

POTENCJAŁ SPOŁECZNO-GOSPODARCZY I FUNKCJE MIAST

Atrakcyjność inwestycyjna			
Przygotowanie planistyczne	pokrycie planistyczne (udział powierzchni gminy pokrytej obowiązującym planem miejscowym)	ankieta PZP-1 w gminach (dane MliR/GUS), 2017	
Podaż terenów inwestycyjnych	(1) udział powierzchni przeznaczonej na funkcje komercyjne niemieszkania w mpzp/suikzp; (2) odrołnienia w planach miejscowych	ankieta PZP-1 w gminach (dane MliR/GUS), 2017	
Aktywność inwestorów	wydane pozwolenia na budowę	BDL GUS, GUNB, 2017	dane według powiatów, podjęta zostanie próba pozyskania danych według gmin
Koszt wejścia	przeciętna cena gruntów (i/lub nieruchomości)	GUS, 2015-2017	dane wg powiatów
Popyt konsumencki	przeciętne wynagrodzenie brutto w powiecie w sektorze przedsiębiorstw	GUS, 2017	
Popyt mieszkaniowy	(1) PUM oddana do użytku na 1000 mieszkańców, (2) w stosunku do zasobów mieszkaniowych	GUS, 2015-2017	
Obrót mieszkaniowy	liczba sprzedanych mieszkań (w stosunku do zasobów)	GUS, 2015-2017	
Otoczenie biznesowe	(1) liczba podmiotów w wybranych sekcjach PKD (obsługa nieruchomości, informatyka, działalność profesjonalna i in.) na 1000 mieszkańców/przedsiębiorstw, (2) liczba podmiotów IOB na 1000 mieszk. – o ile okaże się, że to ma sens (liczebność próby)	GUS, 2017	potrzebne rangowanie z powodu różnic w wielkości firm
Podaż przestrzeni biurowej	Liczba m ² nowoczesnej powierzchni biurowej	GUS (o ile będą takie dane)	Ewentualnie można przetestować wskaźnik powierzchni komercyjnych niemieszkania, cele niehandlowe (GUS BDL/GUNB), o ile uda się pozyskać.
Umiędzynarodowienie	Liczba przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego na 1000 mieszkańców	BDL GUS, 2017	zastosowane rangowanie znaczenia (0-9 – 1, 10-49 – 3, 50-249 – 10, 250-999 – 30, 1000 i więcej – 100)

POTENCJAŁ SPOŁECZNO-GOSPODARCZY I FUNKCJE MIAST
Potencjał finansowy

Dochody sektora publicznego	dochody własne budżetów gmin na 1 mieszkańca	GUS, 2015-2017	potrzebne uśrednienie danych ze względu na istotne fluktuacje
Wydatki inwestycyjne	nakłady inwestycyjne sektora publicznego	MF, 2015-2017	dane posiadane przez Wykonawcę
Dochody własne	udział dochodów własnych w budżetach gmin	MF/GUS, 2017	wskaźnik „swobody” inwestycyjnej samorządów
Dochody sektora komercyjnego	dochody z CIT na 1 mieszkańca	GUS, 2015-2017	potrzebne uśrednienie danych ze względu na istotne fluktuacje
Zadłużenie publiczne	zadłużenie budżetów gmin na 1 mieszkańca	Związek Miast Polskich, MF, 2017	
Nadwyżka operacyjna	(1) nadwyżka operacyjna (bieżąca) w przeliczeniu na 1 mieszkańca (2) w stosunku do dochodów ogółem	MF/GUS, 2015-2017	wskaźnik „swobody” inwestycyjnej samorządów, określa możliwość zaciągania nowych zobowiązań w stosunku do osiągniętych dochodów
Bilans gospodarki przestrzennej	saldo dochodów i wydatków z tytułu uchwalenia planów miejscowych	ankieta PZP-1 w gminach (dane MliR/GUS), 2017	dane posiadane przez wykonawcę (coroczne raporty planistyczne w gminach)

WSKAŹNIKI SYNTETYCZNE

Wskaźnik	Cel	Sposób kwantyfikacji
1. Wielkość sektora egzogenicznego	ustalenie rangi miasta w hierarchii osadniczej	oszacowanie pracujących
2. Specjalizacja funkcjonalna (branżowa)	typologia miast (przemysłowe, usługowe, turystyczne itd.)	oszacowanie pracujących w możliwie dużej liczbie grup lub wskaźnik bazujący na REGON
3. Dywersyfikacja funkcjonalna (bazy ekonomicznej)	ustalenie podatności na zaburzenia, np. koniunktury	jw.
4. Syntetyczny wskaźnik rozwoju demograficznego	ustalenie kondycji demograficznej miast	ważony wskaźnik wielokryterialny
5. Syntetyczny wskaźnik rozwoju gospodarczego	ustalenie kondycji ekonomicznej miast	ważony wskaźnik wielokryterialny

WSKAŹNIK NADWYŻKI PRACOWNIKÓW

$$Z = Z_{im} - \left(L_m \left(\frac{Z_{ik}}{L_k} \right) \right)$$

Z – wskaźnik nadwyżki pracowników,
 Z_{im} – pracujący w działalności i w mieście m ,
 L_m – łączna liczba mieszkańców miasta m ,
 Z_{ik} – pracujący w działalności i w obszarze odniesienia (np. kraj),
 L_k – liczba mieszkańców w obszarze odniesienia (np. kraj),

WSKAŹNIK DYWERSYFIKACJI

$$\eta = \left[\sum_{i=1}^n \frac{n}{n-1} \left(Z_{egz,i,m} / Z_{egz,m} - \frac{1}{n} \right)^2 \right]$$

η – wskaźnik stopnia zróżnicowania struktury (wskaźnik dywersyfikacji Amemiya),
 n – liczba wyróżnionych działalności (np. grup sekcji PKD),
 $Z_{egz,i,m}$ – zatrudnienie o charakterze egzogenicznym w działalności i w mieście m
 $Z_{egz,m}$ – całkowite zatrudnienie o charakterze egzogenicznym w mieście m .

SYNTETYCZNE WSKAŹNIKI ROZWOJU

(co to jest rozwój? czy wskaźniki syntetyczne są celowe?)

1. Wybór wskaźników cząstkowych.
2. Standaryzacja.
3. Ustalenie wag.
4. Wyliczenie końcowego wskaźnika.

DEMOGRAFIA	GOSPODARKA
1. Obciążenie demograficzne	1. Przeciętne wynagrodzenie
2. Zmiany liczby ludności	2. Mieszkania oddane do użytku
3. Atrakcyjność migracyjna	3. Przedsiębiorczość
4. Udział ludności z wykształceniem wyższym	4. Dochody własne samorządów
.....

SYNTETYCZNE WSKAŹNIKI ROZWOJU – WYBÓR WSKAŹNIKÓW

1. Ważony wskaźnik ze wszystkich wskaźników cząstkowych (ok. 40).
2. Wybór najważniejszych spośród tych 40.
3. Przyjęcie istniejącej metodologii (walor porównywalności) dla delimitacji:
 - a. dla miast średnich, 7 wskaźników ([Śleszyński 2017](#)),
 - b. dla miast ogółem, 18 wskaźników ([Śleszyński i in. 2017b](#)),
 - c. dla obszarów problemowych, 14 wskaźników ([Śleszyński i in. 2017b](#)).

A WYZNACZENIE I TYPOLOGIA MIAST ŚREDNICH TRACĄCYCH FUNKCJE GOSPODARCZE (na podstawie: Śleszyński, 2017, Przegląd Geograficzny))

1. Zmiana rejestrowanej liczby ludności (2004-2014)

Wskaźnik pośredni, pokazujący po części zmianę atrakcyjności osiedleńczej miasta, wywołanej m.in. spadkiem lub zbyt niskim wzrostem funkcji miejskich, decydujących o miejscach pracy, jakości życia, itp.

2. Prognoza liczby ludności GUS do 2035 r. w powiecie

Wskaźnik pośredni, długofalowy, obrazujący kumulację różnych czynników przyrostu naturalnego i salda migracji w dłuższym okresie.

3. Zmiana liczby bezrobotnych (2004-2014)

Wskaźnik pośredni, ale bardzo silnie skorelowany z funkcjami gospodarczymi, gdyż liczba miejsc pracy (*à rebours* do liczby bezrobotnych) jest bezpośrednio związana z rozwojem funkcji różnego typu.

4. Zmiana dochodów własnych w budżetach gmin (2004-2014)

Jest to wskaźnik pośredni, ale bardzo silnie skorelowany z funkcjami gospodarczymi, gdyż obrazuje kondycję gospodarczą przedsiębiorstw, dochody ludności (głównie z wynagrodzeń), podatki lokalne itp.

5. Zmiana liczby udzielonych noclegów (2004/2005-2013/2014)

Wskaźnik bezpośredni, dotyczący szeroko rozumianej funkcji turystycznej. Co ciekawe, z punktu widzenia celów niniejszej analizy wskaźnik ten jest szczególnie interesujący nie ze względu na „typową” turystykę wypoczynkową, ale z powodu identyfikacji rozwoju funkcji egzogenicznych, polegających na większej wymianie (cyrkulacji) osób z powodów imprez masowych, podróży biznesowych, itp.

6. Zmiany liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych (2004-2014)

Wskaźnik bezpośredni, dotyczący struktury gospodarczej, mający jednak ograniczenia ze względu na nieścisłości w ewidencji. W przyszłości korzystniejsze byłoby oparcie się na danych izb skarbowych.

7. Zmiany liczba siedzib największych spółek wg Listy 2000 Rzeczpospolitej (2004-2013)

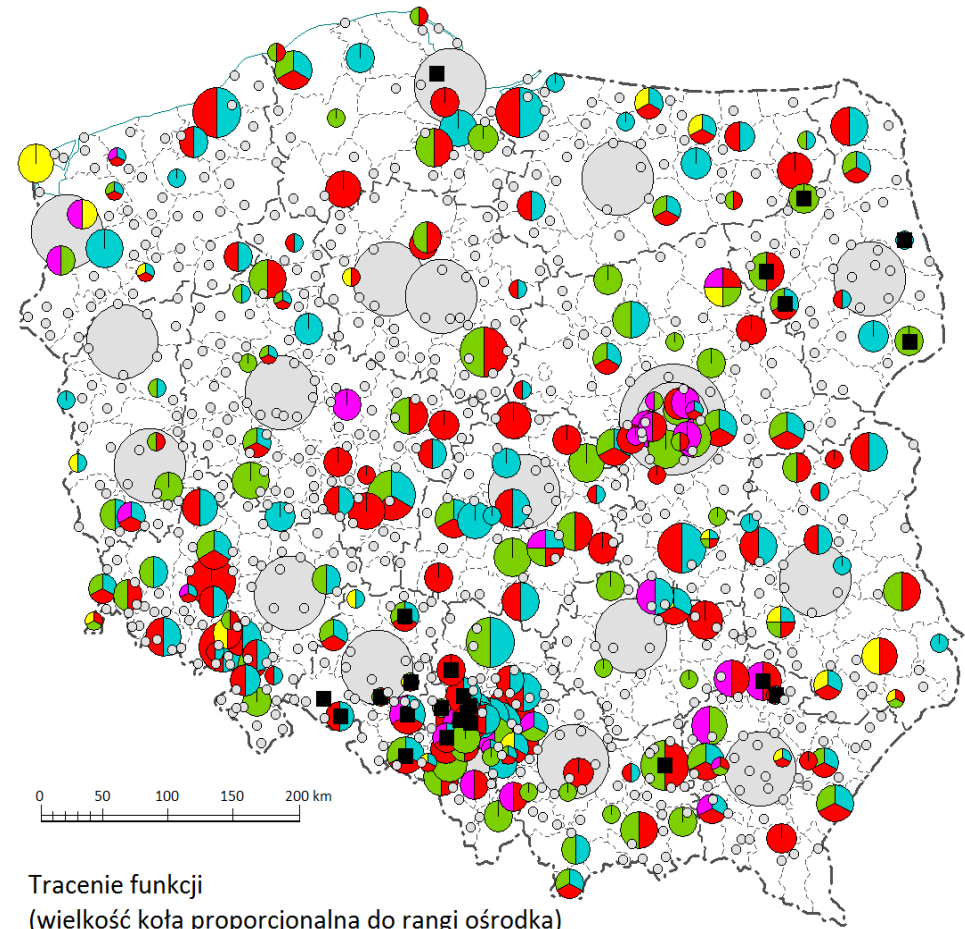
Wskaźnik bezpośredni, dotyczący niezwykle ważnej funkcji miastotwórczej: decyzyjno-kontrolnej. Dane pochodzą z analiz wykonywanych w IGiPZ PAN (Śleszyński 2007, 2015).

B

ANALIZA SYTUACJI ROZWOJOWEJ MIAST, W TYM CHARAKTERYSTYKA MIAST ŚREDNICH TRACĄCYCH FUNKCJE SPOŁECZNO-GOSPODARCZE (Śleszyński i in. 2017, projekt dla MiR)

Kod	Wskaźnik	Źródło danych	Uwagi
W01	Dochody własne budżetów gmin	Bank Danych Lokalnych GUS	Średnia wartość z dwulecia (1999-2000, 2004-2005, 2009-2010, 2014-2015), obliczona z uwzględnieniem inflacji (według cen z 2015 r.). Dane mogły być wykorzystane dopiero od 1999 r., gdyż we wcześniejszych dostępnych latach (1995-1998) nie obejmują dochodów z PIT i CIT
W02	Liczba ludności	Bank Danych Lokalnych GUS	
W03	Praca napływowa	Niepublikowane dane GUS (macierze zameldowań)	Wskaźnik ma postać: $P = \sum ml$, gdzie m – oznacza liczbę przepływów (zameldowań) w danym ośrodku, a l – odległość między gminami źródłowymi i docelowymi
W04	Liczba podmiotów ogółem	Bank Danych Lokalnych GUS	
W05	Lista 500	zestawienia wg dziennika „Rzeczpospolita”	nie udało się pozyskać danych za 2009 r.
W06	liczba podmiotów w przemyśle >49	REGON	
W07	podmioty ogółem >9 pracujących	REGON	zsumowane: 10-49 - 1 pkt, 50-249 - 3 pkt, 250-999 - 10 pkt, 1000 i więcej - 30 pkt
W08	w tym w przemyśle	REGON	dane selekcyjonowane z bazy REGON dla roczników według EKD, PKD 2004 i PKD 2007
W09	w tym w handlu	REGON	j.w.
W10	w tym w usługach dla przedsiębior.	REGON	j.w.
W11	w edukacji	REGON	j.w.
W12	w tym metropolitalne ogółem	REGON	j.w.
W13	w tym naukowo-badawcze	REGON	j.w.
W14	w tym cyrkulacyjne	REGON	j.w.
W15	w tym kultury	REGON	j.w.
W16	miejsca noclegowe w obiektach turystycznych	Bank Danych Lokalnych GUS	średnie z dwóch lat (1998-1999, 2004-2005, 2008-2009, 2014-2015)
W17	noclegi udzielone w obiektach turystycznych	Bank Danych Lokalnych GUS	średnie z dwóch lat (1998-1999, 2004-2005, 2008-2009, 2013-2014)
W18	placówki biblioteczne	Bank Danych Lokalnych GUS	

PRZYKŁAD – DELIMITACJA
DLA MIIR, 18 WSKAŹNIKÓW
GOSPODARCZYCH

Tracenie funkcji
(wielkość koła proporcjonalna do rangi ośrodka)

- gospodarcze funkcje kontrolne (przedsiębiorstwa >49 pracujących)
- przemysł
- turystyka pobytowa i biznesowa
- handel
- kultura i nauka
- miasta zagrożone spadkiem ludności do 2035 r. powyżej 20%

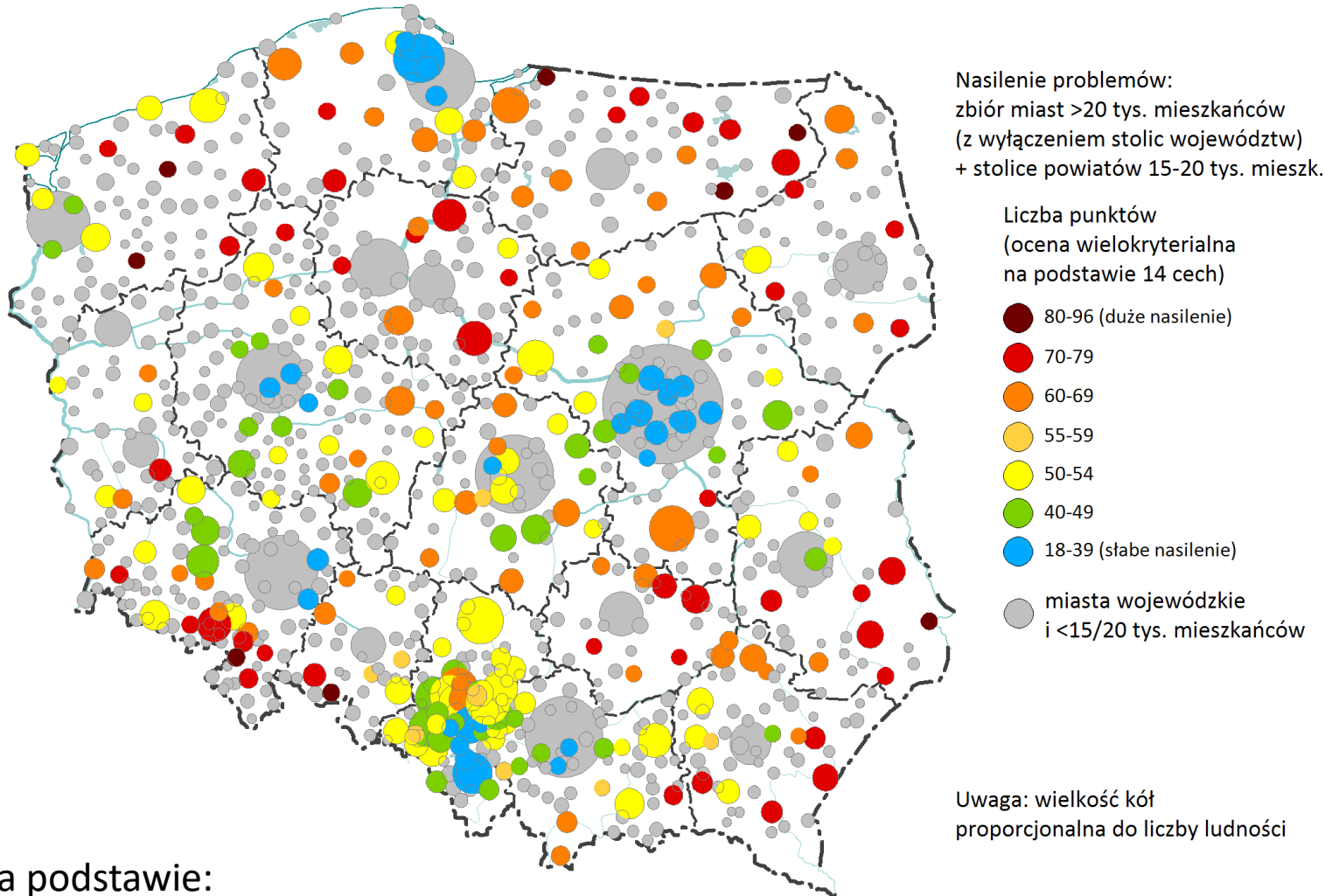
C

Wskaźniki wykorzystane do delimitacji Społecznych i Ekonomicznych Obszarów Problemowych (na podstawie: Śleszyński, Bański, Degórski, Komornicki, 2017 (Prace Geograficzne, IGiPZ PAN, nr 260))

Nazwa ogólna wskaźnika	Skrót	Nazwa	Źródło danych
Starość demograficzna	S1	udział osób w wieku poprodukcyjnym (60/65+)	GUS (BDL)
Saldo migracji	S2	saldo zameldowań i wymeldowań na pobyt stały na 100 mieszkańców	GUS (BDL)
Wykształcenie ludności	S3	udział ludności w wieku 13 i więcej lat z wykształceniem wyższym	GUS (NSP 2002+2011)
Poziom edukacji szkolnej	S4	średnie wyniki sprawdzianu w szkołach podstawowych	CKE
Ubóstwo dochodowe	S5	udział osób korzystających z pomocy społecznej wg kryterium dochodowego	GUS (BDL)
Aktywność społeczna	S6	najwyższa frekwencja w ogólnopolskich wyborach powszechnych	PKW
Dostępność do usług	S7	syntetyczny wskaźnik dostępności czasowej do ośrodków usługowych różnego rzędu	IGiPZ PAN
Ogólny poziom rozwoju ekonomicznego	E1	Produkt Krajowy Brutto na 1 mieszkańca (w stosunku do średniej krajowej)	GUS (BDL)
Zaawansowana przedsiębiorczość	E2	Liczba podmiotów gospodarczych w usługach wyższego rzędu na 1000 mieszkańców	GUS (BDL)
Zamożność samorządów	E3	Dochody własne budżetów gmin na 1 mieszkańca	GUS (BDL)
Zamożność mieszkańców i ich inwestycje	E4	Powierzchnia użytkowa mieszkań oddana do użytku na 1 mieszkańca	GUS (BDL)
Stopa bezrobocia	E5	Liczba bezrobotnych na 100 osób w wieku produkcyjnym	GUS (BDL)
Dostępność przestrzenna	E6	Wskaźnik towarowej dostępności potencjałowej	IGiPZ PAN
Urbanizacja	E7	Udział terenów zabudowanych i zurbanizowanych	GUS (BDL/GUGiK)

POTENCJAŁ SPOŁECZNO-GOSPODARCZY I FUNKCJE MIAST

PRZYKŁAD – DELIMITACJA DLA SOR, 14 WSKAŹNIKÓW SPOŁECZNO-GOSPODARCZYCH

Na podstawie:

Śleszyński, Bański, Degórski, Komornicki, 2017 (Prace Geograficzne, IGiPZ PAN, nr 260)

Koncepcja wniosków i rekomendacji

Diagnoza funkcjonowania systemów miejskich prowadzi będzie do sformułowania **wniosków i rekomendacji dla władz publicznych szczebla lokalnego i regionalnego**. Obejmować będą one między innymi:

- Identyfikację roli miast w procesach rozwoju demograficznego, w tym w kontekście depopulacji, *shrinking cities* i starzenia się populacji. Zarządzanie terytorium województwa obejmować musi łagodzenie skutków wyludniania, która dla dużej części obszarów województw jest nieuchronna.
- Identyfikację roli miast w procesach rozwoju gospodarczego, w tym w kontekście polaryzacji ekonomicznej i „wypłukiwania” (drenażu) funkcji przez największe ośrodki.
- Politykę regionalną w zakresie podnoszenia atrakcyjności miast jako miejsc pracy i przeciwdziałania marginalizacji najmniejszych ośrodków miejskich.
- Wskazania sposobów przełamania negatywnych procesów, poprzez m.in. reindustrializacja, deglomeracja funkcji, optymalizacja systemów i podziałów terytorialnych (np. problem gmin obwarzankowych i spodziewanej niewydolności części jednostek powiatowych wskutek depopulacji i zmniejszania bazy ekonomicznej).
- Identyfikacji grup narzędzi i wskazania podmiotów odpowiedzialnych za prowadzenie działań (kwestia uprawnień i delegacji szczebla centralnego, wojewódzkiego i gminnego).
- Wskazania sposobów wzmacniania zidentyfikowanych procesów pozytywnych, w tym zwłaszcza w zakresie optymalizacji organizacji przestrzennej, zagospodarowania przestrzennego, lokalizacji stref ekonomicznych, także w kontekście rozpraszania zabudowy, *urban sprawl* i chaosu przestrzennego.

Dziękujemy za uwagę

psleszyn@twarda.pan.pl
tel. 22-6978824

Fundusze
Europejskie
Pomoc Techniczna

Rzeczpospolita
Polska

Unia Europejska
Fundusz Spójności

